

www.ariman.info

КАК ДА НАПИША СВОЯТА ДИПЛОМНА РАБОТА?

**София
2010г.**

www.ariman.info

АРИМАН
Интелектуални услуги

Индивидуално разработване на:

- ➔ Дипломни работи;
- ➔ Курсови работи;
- ➔ Казуси, есета, задачи;
- ➔ Реферати, доклади;
- ➔ Презентации, бизнес планове;
- ➔ Статии, ревюта, текстове.

GSM: 0888 903 986

office@ariman.info

Skype: [ariman.info](https://www.skype.com/en/contacts/ariman.info)

www.ariman.info

blog.ariman.info

Съдържание

АНОТАЦИЯ	4
ВЪВЕДЕНИЕ.....	5
ТЕСТ: МОГА ЛИ ДА НАПИША СВОЯТА ДИПЛОМНА РАБОТА САМ? []	7
ПЪРВА ГЛАВА: ТЕОРЕТИЧЕН ОБЗОР НА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ДИПЛОМНА РАБОТА И МАГИСТЪРСКА ТЕЗА.....	9
ОБЩА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ПИСМЕНИТЕ РАБОТИ ИЗГОТВЯНИ ЗА БЪЛГАРСКИТЕ УНИВЕРСИТЕТИ []	9
КАК СЕ ПИШЕ ДИПЛОМНА РАБОТА /БАКАЛАВЪРСКА ТЕЗА/?	11
<i>Същност на бакалавърската теза.....</i>	<i>11</i>
<i>Правила за оформяне на използваната литература.....</i>	<i>13</i>
КАК СЕ ПИШЕ МАГИСТЪРСКА ТЕЗА?	15
ВТОРА ГЛАВА: ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ДИПЛОМНА РАБОТА И МАГИСТЪРСКА ТЕЗА.....	29
НАЧАЛЕН ЕТАП – ТЕМА И ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ.....	29
<i>Избор на тема за дипломна работа/магистърска теза .....</i>	<i>29</i>
<i>Необходима информация преди началото на разработката.....</i>	<i>30</i>
РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАН НА ДИПЛОМНАТА РАБОТА.	31
ПРОУЧВАНЕ НА ЛИТЕРАТУРАТА И ПРАКТИКАТА.....	32
ИНТЕРНЕТ КАТО ИЗТОЧНИК НА ИНФОРМАЦИЯ.....	34
<i>Технологично изоставане .....</i>	<i>34</i>
<i>Как да използваме Уикипедия при писане на дипломна работа?[] .....</i>	<i>35</i>
<i>Google, да, но не е достатъчно, дори и само в рамките на интернет .....</i>	<i>36</i>
ПРОЦЕСЪТ „ПИСАНЕ” НА ДИПЛОМНА РАБОТА []	38
РЕЗЮМЕ, ЗАЩИТА, ОТГОВОРИ НА ВЪПРОСИ.....	43
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	49
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:	50
ПРИЛОЖЕНИЕ.....	52
СТАНДАРТ ЗА НАУЧНА СТАТИЯ.....	52

Анотация

Настоящият текст представлява моментна снимка на една аморфна и постоянно развиваща се маса от статии и материали, някои, от които са изцяло авторски, а други са преработки и адаптации на чужди текстове с уредени авторски права.

Много от тези текстове събрани тук в една електронна книга са публикувани в тази или друга форма през последните десет години в www.koronal.com, www.ariman.info и <http://blog.ariman.info/>, www.kazusi.com, www.diplomnarabota.com, както и на други места в мрежата.

Георги Генков, 23.09.2010г.

Въведение

Здравейте, казвам се Георги Генков и се занимавам с разработване на дипломни и курсови работи от 1999г., тази ми странна кариера започна във втори курс на Икономическия (УНСС), когато осъзнах колко неспособни да напишат текст са моите колеги. От друга страна аз винаги съм писал с удоволствие, любимите ми предмети са история и литература, чета доста и ежедневно и не срещам проблеми да заставам ежедневно пред белия лист. Това постепенно прерасна в бизнес с всичките му атрибути. През 2002 г. се появи и сайтът www.arriman.dir.bg, наследен от www.ariman.info.

Постепенно в процеса на работа разбрах, че не клиентите, поръчващи дипломни и курсови работи, са тъпи и неспособни (с изключение на изключенията, разбира се), а че системата е порочна, защото как иначе да си обясня факта, че човек, събрал всичките си материали за дадена работа, която като сложност за изпълнение е преразказ с елементи на разсъждение, идва и е готов да плати двумесечния си доход, за да му напиша нещата. Тъжно, нали, и жалко, защото никой и никога не го е научил да работи с текст, камо ли да пише и да вплита свое и чуждо мнение и да, о, Боже, Господи, да цитира, представете си!?

Това ме мотивира да се замисля как може да се помогне на хората, които искат, но не могат поради пропуски в образованието си (независимо по чия вина) да напишат своята дипломна работа.

Съществуват куп ръководства по въпроса, като започнеш от „Как се пише дипломна работа” на Умберто Еко и стигнеш до разнообразни по качество произведения на редица български преподаватели.

Но на въпроса, защо дипломантите масово не са наясно с

процеса и умението за писане на научен текст, познание, за което се предполага, че у тях са формирани знания и умения в продължение на четири или пет години. Проблемът идва от там, че хората не умеят да пишат и/или нямат време да го направят. А защо?

Защото:

➤ Никой не учи студентите как да пишат. А и те – откъде да знаят, милите, преписват в училище, зубрят теми за кандидатстване, свалят от Интернет готови реферати и курсови работи и т. н.

➤ Дипломната работа е някак откъсната от останалата част на обучението; тя седи сама за себе си, не е дълбочинно свързана с обучението. Много рядко дипломните работи стъпват на курсови работи и/или други разработки на студента.

➤ Тоталната незаинтересованост на научния ръководител какво става с дипломанта или обратното – свръх взискателен в подробностите, преподавателят губи много време и пари на дипломанта, демотивира го.

Разбира се, че оптималният вариант е всеки да си пише дипломната /или курсова или друга подобна/ работа сам, но тогава трябва средното и началното образование да дават ниво за влизане в горните учебни заведения, без частни уроци и зубрене на теми, да има култура на писане и четене, връзка между теория и практика в университетското образование, тесен контакт между преподавател и студент и т.н.

Георги Генков

e-mail: office@ariman.info

<http://www.ariman.info/>

<http://blog.ariman.info/>

Тест: Мога ли да напиша своята дипломна работа сам? [1]

Този тест ще ви даде представа дали сте в състояние да се справите сам със задачата да напишете своята дипломна работа.

1. Разполагате ли със свободно време около два месеца?

Да	Може би	Не
-----------	----------------	-----------

2. Темата на дипломната ви работа свързана ли е с вашите лични и/или професионални интереси?

Да	Донякъде	Не
-----------	-----------------	-----------

3. Как оценявате комуникацията с научния ръководител?

Отлична	Добра	Лоша
----------------	--------------	-------------

4. Компютърните ви умения (практика с текстообработващи програми и скорост на писане) са:

Силни	Средни	Слаби
--------------	---------------	--------------

5. За вас литературата и историята бяха:

Любими	Без значение	Трудни
---------------	---------------------	---------------

6. През следването си писали ли сте разработки, като сте се справяли самостоятелно и успешно?

Да	Отчасти	Не
-----------	----------------	-----------

7. Работили ли сте с библиотечни материали, можете ли да отсявате информация?

Да	Отчасти	Не
-----------	----------------	-----------

8. Работите ли успешно с информация от интернет и други електронни източници?

Да	Отчасти	Не
-----------	----------------	-----------

9. Работите ли?

Да	Почасово	Не
-----------	-----------------	-----------

10. Имате ли лични/семеен ежедневни ангажменти?

Да	Донякъде	Не
-----------	-----------------	-----------

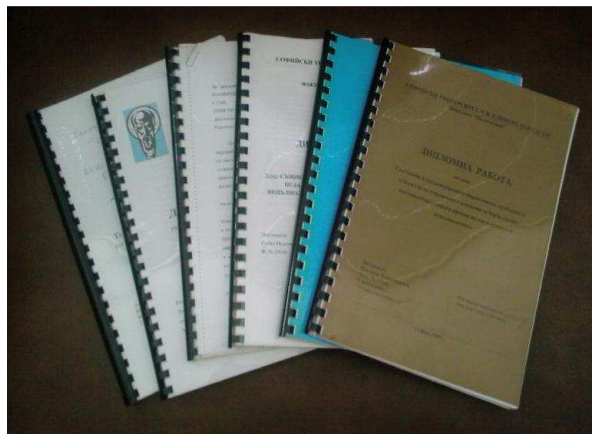
[1] Този тест е разработен от Георги Генков с помощта на психолог.

Както вече сте се досетили, ако сте преимуществено в лявата част на отговорите за вас няма да е проблем да разработите сами дипломната си работа. Но ако сте преобладаващо в дясната част, то имате нужда от помощ, вероятно професионална от организация като www.ariman.info. Ако повечето ви отговори са в средата, предполагам, че с малко помощ ще се справите и сами.

Първа глава: Теоретичен обзор на разработването на дипломна работа и магистърска теза

Обща класификация на писмените работи изготвяни за българските университети [2]

1. **Есе** – кратко научно или художествено, по принцип е аналитично, понякога е по мисъл или текст на даден автор. Изисква творчество. *Обем: 2-5 стр.*

2. **Реферат** – компилативен по принцип, с ниска степен на научна стойност и съставен изцяло на базата на готови материали, понякога представлява рефериране на текст, по своята същност е преразказ с елементи на разсъждение. *Обем: 3 – 100 стр.*

3. **Доклад** – твърде подобен на реферата, но обичайно има и презентационни функции, при него задължително се формулират изводи. Понякога отразява дадено положение в определен отрасъл, предприятие, сфера и т.н. Има и аналитични доклади. *Обем: 3 – 100 стр.*

4. **Курсова работа** – има аналитичен характер, с по-висока степен на трудоемкост от реферата и доклада, има ясно изразена структура, задължително се изготвя с използвана литература. Може да включва ЕСИ, анализи, презентации. *Обем: 5 – 50 стр.*

---

² Тази класификация, публикувана първоначално в www.koronal.com, придоби неочаквана за мен популярност, получи линкове от университетски сайтове, бе крадена на няколко пъти от преподаватели в техните препоръки и указания за разработване на дипломни работи и т.н.

5. **Курсов проект** – има аналитичен характер, характерен е за технически университети, има проектна част, в икономическите ВУЗ-ове може да включва изследване. Дори някои преподаватели терминологично го объркват с курсовата работа. *Обем: 5 – 50 стр.*

6. **Казус** – по същество е решаване на конкретен проблем, често обаче представлява есе или курсова работа, може да представлява задача или няколко задачи. Изключително аналитичен и сложен за изпълнение. Прилага се в НБУ, Свищовската академия, СДК на УНСС. Изисква творчество. *Обем: 5 – 50 стр.*

7. **Презентация** – на Пауър Пойнт или в PDF формат, с различен обем, понякога са самостоятелни материали, друг път имат обслужващи функции към курсови, дипломни, проекти и т.н., с различен обем и сложност. Не са аналитични, но са трудоемки и изискват творчески умения.

8. **Дипломна работа /бакалаварска теза/** - по обща тема, на базата на неголям набор източници, ясно открояваема структура, библиография и използвана литература, има теоретична и практическа част, понякога има и глава за изводи и препоръки. Само отчасти е аналитична, в огромната си част е компилативна. *Обем: 50 – 100 стр.*

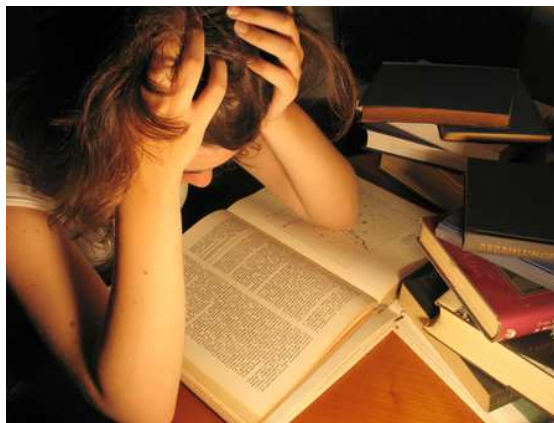
9. **Дипломен проект** – създава се на базата на специфично задание с определени стойности, характерен за техническите университети, с висока степен на техническа сложност, задължително включва проектна част – чертежи, модели, табла, макети и други. Аналитичен. Строги рамки, не изисква творчество. *Обем: 50 – 100 стр.*

10. **Магистърска теза** – по конкретен проблем, по-малка по обем от бакалаварската теза, но с по-високо ниво на научен принос, изцяло аналитична. Изисква творчество. *Обем - 40 – 60 стр.*

11. **Докторантска теза /докторантура/** - висока степен на аналитичност и творчество, голям обем на самата работа и на събраните

материали, задължителен подробен научен апарат, изследване, публикации. *Обем: 200-300 стр.*

Как се пише дипломна работа /бакалавърска теза/?

Същност на бакалавърската теза

При разработването на дипломна работа едно от основните изисквания е разработката да отразява самостоятелен принос на студента и коректно позоваване на чужди източници на информация.

Дипломната работа притежава самостоятелен принос, ако е представена по начин, който се различава от всеки чужд източник – писмена публикация, в т.ч. и задание, разработено от друг студент.

Това не означава, че при написването на работата, не могат да бъдат използвани чужди информационни източници. Най-важното е, че тези източници трябва да бъдат изрично цитирани. Студентът е длъжен да поставя буквално взаимстваните пасажки и изрази от чужди източници в кавички, като цитира източника по някой от официално възприетите начини. В случай че чуждите мисли и идеи се преразказват или обобщават, отново е задължително коректното ползване на първоначалния източник като се упоменава в текста или под линия.

Дипломната работа се разработва от студента в тясно сътрудничество и консултации с определения научен ръководител.

Дипломната работа трябва да съдържа следните основни компоненти, както това вече беше споменато:

1. Уводна част.

§ В увода трябва ясно да бъдат формулирани целта (целите) и задачата (задачите), които си поставя дипломанта във връзка с темата.

§ Едновременно с това обосновано трябва да бъдат очертани ограниченията, в рамките на които се развитие на темата.

2. Теоретична част.

§ Студентът трябва да демонстрира добро познаване на теорията, свързана с проблема и да цитира коректно ползваните литературни източници.

3. Емпирична част.

§ Базирайки се на теоретичната част, дипломантът трябва да събере емпирични данни, като коректно идентифицира източниците на информация.

§ С помощта на подходящи аналитични методи (обикновено те се заимстват от теорията), трябва да се направи анализ на данните.

4. Заключителна част

§ трябва да съдържа обосновани самостоятелни изводи, прогнозни очаквания и препоръки за практиката.

В края на дипломната работа трябва да бъде посочен списък на ползваните литературни източници, при което е абсолютно задължително посочването на цитираната в текста литература.

Важно е дипломната работа да има логично изградена и балансирана структура. Изложението да бъде прегледно, с точки и подточки, а анализите и изводите да бъдат подкрепени с данни, представени графично или таблично.

Дипломните работи без коректно цитирани източници на информация и без прегледно посочени емпирични данни невинаги се допускат до защита.

Правила за оформяне на използваната литература

Библиографията е пълно отразяване на всички информационни източници, използвани за написването на дипломната работа. Тя се подрежда по азбучен ред на фамилните имена на авторите. Ако даден източник е написан от повече от един автор, първото име се взема за азбучната подредба, а останалите имена се изписват, както са написани в източника.

При изброяването на ползваните книги трябва да бъде посочена следната информация:

§ фамилно име на автора, инициалите или първото му име (изписано по начина в източника);

§ заглавие на книгата;

§ поредност на изданието – освен ако не е първо;

§ име на издателството;

§ място на издаване (град);

§ година на издаването.

Някои книги са написани от няколко автори с общ редактор. В този случай името на редактор се поставя в библиографията по азбучен ред, последвано от (ред. или Ed), след което се цитира заглавието и т.н.

За използваните списания и вестници се дава следната информация:

§ фамилното име на автора, инициалите или първото му име (изписано по начина в източника);

§ заглавието и подзаглавието на статията – поставено в кавички;

§ името на списанието или вестника – подчертано;

§ номер и година на броя;

§ година на издаване;

§ номер на страниците на използваната статия.

Ако в разработката се използват източници на различни езици, препоръчително е библиографията да бъде разделена на кирилица и латиница, като по-добре е по езици – английски, френски, немски, руски, български и т. нат.

Съществуват множество начини за събиране на справки, забележки и препратки. Препоръчително е в разработката да се използва само един стил.

Харвардска система. При нея веднага след забележката се цитира фамилията на автора и годината на издаване. По този начин лесно могат да се вмъкват бележки, без това да се отразява на останалата част на работата.

Справката, препратката или забележката може да бъде представена и по друг начин като се започне с името на автора: ... (Чембърлин 1956) отбелязва, че ....

В края на работата информационните източници се подреждат по азбучен ред на фамилията на авторите. Ако са използвани повече източници от един автор, публикувани в една година, те могат да бъдат разграничени като 1998а, 1998б, и т.н.

Система на номерация. Информационните източници се подреждат по номера – на всяка справка се дава номер и всеки път когато тя се използва се препраща към съответния номер. Номерата се изписват или над справката или под нея, поставени във скоби: .... Чембърлин (8) отбелязва, че ... Номерата на справките са подредени в края на разработката по възходящ ред като са дадени всички детайли за всяка една от тях в списък на бележките.

Този метод не нарушава хомогенността на текста, но ако се наложи прибавяне или изтриване на дадена забележка, ще се наложи преномериране, като са вероятни и грешки в поредността на номерацията.

Бележки под линия. Те могат да се отбелязват със звездички или да бъдат номерирани, като в долната част на страницата се посочват използваните източници. Номерацията (независимо със звездичка или числа) може да започва от началото на всяка нова страница или цялостно, за целия текст. Когато се цитират няколко справки или забележки, информацията под линия може да стане прекалено голяма и да възникнат проблеми с оформянето на страницата. Затова тази система е препоръчително да се използва, ако бележките под линия са малко и не са дълги. Бележките под линия могат да се използват и за добавяне на допълнителна информация, която не се включва в основното изложение, като не бива наистина важни данни да са под линия, защото комисията или рецензентът може да не им обърнат внимание.

Как се пише магистърска теза?

Разработването и защитата на магистърска теза е завършващ етап на обучението за придобиване на образователно-квалификационна степен "магистър". Магистърската теза дава възможност на студентите да доразвият, обогатят и насочат към решаване на практически въпроси наученото от целия курс на следване. Този процес се съпътства със систематизиране на вече натрупаните знания, умения и навици, придаването на нови нюанси в тяхното теоретическо интерпретиране и практическо апробиране (изработване).

При работата върху магистърската теза трябва да се имат предвид следните водещи съображения:

- да се докаже в каква степен и с каква прецизност е овладяна теоретическата база на изследвания проблем;
- да се изведе реално практическо изследване с разкриване на насоките за рационализиране и оптимизиране определена дейност;
- да се покаже умение за правене на обобщения, собствени преценки и изводи по отношение както на теоретическите постановки, така и на практическите решения;
- да се покаже възможност за ползване и обработване на научна общо и специална литература и нормативни документи при съблюдаване на съображения за колегиалност, добросъвестност, критичност към мнението на други автори, умение за работа с текст, данни и др.;
- да се спазват формалните изисквания за издържаност на литературните позовавания, коректност при работата с емпиричен материал от първични и вторични проучвания;
- да се демонстрира ширина на научния общ и професионален кръгозор, висока степен на езикова грамотност, умение за ясно, точно и аргументирано изразяване на мнение.

Разработването и защитата на магистърска теза е процес на изследване на теоретически постановки и практически решения. Това е система от дейности, взаимно свързани и взаимно допълващи се, научно отразени и документиращи в теоретичен и практически план. Това е начин на доказване и съответно оценяване на индивидуалното научно и творческо мислене и реалната готовност за практическа дейност. Чрез магистърската теза направените обобщения и изводи синтезират теоретическото равнище на знанията с практическата полезност на уменията за дадената дейност.

С понятието „теза“ във философията на Хегел се обозначава „изходен пункт в процеса на развитието, респ. първата степен на триадата: теза, антитеза, синтеза“. В най-широк смисъл, тезата е основно положение, основна мисъл, истинността на която трябва да се докаже. В контекста на дипломното задание, изследователската теза е това, заради което се съставя проекта – главното внушение (послание), подходящо аргументирано и защитаващо като опозиция или като развитие на други твърдения (решения).

Тезата на една магистратура трябва да е резултат на задължителен изследователски етап (литературен анализ, изучаване на споделени в специализираната литературата мнения, опит, методи, резултати от предишни изследвания и др.), след което става „носеща конструкция“ на изложението. Самото понятие „теза“ може да липсва в изложението, но някаква главна идея трябва да е дълбинно заложена и представена във вид на предлагано и защитаващо, допълващо, развиващо или даващо ново решение на изследвания проблем.

Възможно е тезата на разработката да бъде конкретизирана и представена като цели и конкретни задачи на проучването, напр. „Тезата на магистърския проект е да изясни... или да докаже необходимостта от...“. Тезата може да се дефинира и изрично още във въведението на разработката, след като са уточнени обектът и предметът на изследването, като е показано състоянието на разработеност на проблема в литературата и са изведени от това актуалността, целите, задачите и ограниченията на проучването. След това, при изложението, основната теза трябва постоянно да стои в полезрението, като при написването на главите и параграфите се аргументират отделни нейни елементи или аспекти. Накрая идва обобщаващото заключение, адресирано обикновено към практиката.

Дефинирането (или имплицитното подсказване) на тезата в магистърския проект би следвало да провокира „антитези“ (напр. излагане

или цитиране на противоположни мнения и/или оценки по повод на изследвания обект). Ако при обследването на приета теза не достигне до еднозначно приемане или отхвърляне (т.е. доказване на антитезата като валидна), то е възможно като резултат да се достигне до ново логическо представяне на изучавания проблем, т.е. до „синтеза“. Тоест, възможно е не да докажете, а да отхвърлите тезата.

Самият процес на обследване на изследователската теза на магистърския проект би следвало да се осъществява чрез дефиниране на работни хипотези (т.е. дефиниране на научнообосновани предположения, обясняващи интересуващата ни проблематика), които трябва да се проверят (т.е. потвърдят или отхвърлят) чрез доказателства (т.е. теоретичен и емпиричен анализ на данни, осъществяван обикновено с аналитичен инструментариум). Невинаги логическите и/или статистическите методи за тестване на работните хипотези водят до еднозначни съждения за теория и практика, но това трябва да бъде основният стремеж на дипломанта.

След избора на тема и знания за представяне на нейната изследователска теза е необходимо да се разработи план на магистърския проект. Планът съдържа наименования на главите и параграфите, с които магистрантът възнамерява да оформи магистърския си проект.

Подходите за разработване на план могат да бъдат два основни:

1. Разработване на план самостоятелно от магистранта и съгласуване му с научния ръководител, обсъждане и одобряване на плана от научния ръководител.

2. Търсене на подходяща за темата литература и след това оформянето на плана за работа. След това той се съгласува с научния ръководител, обсъжда се и се одобрява от научния ръководител.

Работата по написването на магистърския проект се дели на два етапа:

1. Търсене на подходяща литература по темата, нейното конспектиране и намиране на място в съответната точка и глава.

2. Самостоятелно писане на съответната глава и параграфи, като се осмисля от съответния магистрант на всяка теза, изречение, параграф, той се оформя логически и ясно.

Именно написването, оформянето, систематизирането, защитата на магистърския проект ще определят индивидуалния стил на един магистрант. Комисията по защитата ще установи има ли индивидуален стил магистрантът не само от защитата не неговите тези, но и от оформената работа. В много случаи оформлението на текста е решаващо за мнението на проверяващите, защото показва уважение към тях.

Един специалист трябва да притежава уменията да систематизира неща, проблеми, да ги организира логически в пространството – в нашия случай – в интелектуалното литературно пространство.

По принцип структурата на магистърската теза зависи от темата, избрана за изследване и защита. Задължителни са въведението и няколко глави, наличието на заключение и представянето на списък с използвана литература.

Важен компонент на магистърската теза е **съдържанието**, което ще ориентира читателя за местоположението на въведението, основните глави, техните точки (параграфи). Съдържанието задължително следва да посочва страниците, на които се намира съответната глава, точка (параграф).

Въведението (уводът) в най-общ план трябва да изясни важността на темата (проблема). Подчертава се актуалността и полезността на темата. В определени случаи тук се представят обектът и субектът на изследване. Ценно е да се посочи целта на магистърската теза, която преследва магистранта. В определени случаи се описва какви подходи са се

използвали, дали е разработена методика за изследване на проблема и за постигане на поставената цел.

На въведението (увода) могат да се посветят две-три страници.

Добре е изложението да се структурира в няколко **глави**. Техният брой ще зависи:

1. от характера на избраната магистърска тема;
2. от одобрения от научния ръководител план на магистърската тема;
3. от определена логика.

Например в първата глава се изяснява изследвания проблем от теоретична гледна точка. Цитират се виждания и мнения на автори по предмета или по темата на магистърския проект.

Във втора глава изследваният проблем (тема) се структурира, конкретизира, разглежда се и от позицията на магистранта. Тук е важно изтъкването на собствено виждане, прокарването на собствени идеи, методики, модели и други прийоми за комплексното разглеждане.

В третата глава се изследват практически моменти, свързани с решаване на проблема, обект на разглеждане от магистърския проект – а именно – **къде, в каква** система може (трябва) да се реши и как (със собствени предложения) на магистранта.

Третата глава следва да има подчертано творчески характер с частта (точката) предложения и виждания за решаване на основния проблем на магистърската теза. Тази точка следва да се обособи, да насочи по подобаващ начин вниманието на читателя и рецензента.

Тези три момента по отношение на оформянето на главите следва да се уточнят със съответния научен ръководител.

Всяка глава трябва да се обособи, да започва на нова страница, да се оформи с главни букви. Отделните точки (подточки, абзаци) следва да се

оформят с малки букви. В главата е възможно да има ясно обособени под глави (основни точки, параграфи, абзаци).

Всяка глава може да се структурира в няколко точки. В отделните точки се развиват конкретни идеи и изложението на изследването. Възможно е и по-окрупнено представяне на идеите в раздели (два или три), глави, точки и т.н. Добре е или всички глави да имат точки и подточки, или нито една. Разностилието е „смърт“ за магистранта. Съобразно тематиката, целите, задачите и обхвата на изследването, спецификата на обектите на изследване, осигуреността с литературни източници и емпирични данни, както и научната и практическа компетентност и претенции на автора, е допустимо и друго оформяне на структурата на магистърския проект.

Необходимо е да има собствени направени изводи както по отделни глави, така и за магистърския проект като цяло. Този момент се цени от комисията по защитата, той показва може ли магистрантът да мисли, да разкрива проблеми, да ги анализира и да прави изводи, които да помогнат за вземане на подходящи решения и за предприемане на подходящи действия.

Изводите за магистърския проект като цяло може да се направят и в заключението. Освен това то може да включва очертаване на проблемите, които не са решени в настоящия магистърски проект, проблеми, които евентуално ще бъдат обект на бъдещи усилия от магистранта в дисертация, статии, студии и т. н.

Важен момент при оформянето на работата е проявяване на собствено творчество в самото оформяне на структурните части на магистърския проект. От магистранта се очаква да представи собствен текст, със собственоръчно направени изречения, с осмисляне текстовете, които той представя.

Ползването на готови текстове се разрешава само като кратки цитати, с които да се подсили собственото мислене и излагане на

собствени виждания. Комбинирането на различни текстове, без да се свържат логически и без да се подчиняват на работата – тоест да се използват само като пълнеж с цел достигане на определен брой страници, е нежелателно. Такъв тип изложение лесно се идентифицира от четящите и рецензентите, които в повечето случаи са запознати с тези текстове (но не във всички).

Възможно е да се използват вече разработени магистърски проекти и части от тях, но те трябва да бъдат осмислени, защото те са чужди произведения, в някои случаи вече са деактуализирани, подчинени са на чуждо на магистранта мислене.

Възможно е изложението да се илюстрира с графики, схеми, таблици, фигури и други визуални (нагледни) средства. Те обаче трябва да бъдат пряко свързани с текста, които илюстрират. Практиката показва, че в текста се вмъкват графики, схеми, таблици, които нямат отношение към него, читателите гадаят защо те са поместени точно на това място, в каква връзка, по каква необходимост.

Друг проблем е, че много визуални средства се използват просто така; те нямат смисъл, с тях не се казва нищо или се казват неща, които нямат отношение към разглеждания проблем. Изводът е, че те не следва да се използват самоцелно, а да илюстрират точно (да изразяват по различен от словесния начин) третираната в магистърския проект материя.

В определени магистърски проекти има стремеж за използване на материали от обектите на изследване (бизнес организации, институции и др.). Те може да се резюмират в самото изложение и/или да се представят като приложения в края на магистърската теза. Но това не следва да става самоцелно. Към илюстративните материали трябва да има обяснения, препратки, разяснение за това какво точно илюстрират, какво показват и т.н. Иначе липсва анализ, следователно липсва принос, а оттам идва и ниска оценка.

Особено важно е плавното преминаване между отделните моменти на изследването, избягването на „логически дупки” в текста. Мнението и оценките на автора трябва да се открояват и отграничават от привлечените мнения на други автори, специалисти или постановки по нормативни документи. За целта всички привлечени източници се цитират. Достатъчното и умело ползване на цитати подсилва впечатлението за компетентност на автора по разглежданите въпроси, за добро познаване и владение на теорията, за познаване на специализираната литература. Цитирането е начин на изява на подкрепа или критичност по отношение на вече изказани мнения и оценки и демонстриране на определена степен на компетентност.

Както се посочи в структурно отношение, магистърският проект може да включва: увод, три или повече глави, заключение, приложения, списък на ползвана литература, съдържание. Независимо от приетата структура като оптимален обем на една магистърска работа се е утвърдила практиката за обем от 60-80 стандартни страници компютърен (машинописен) набор. (Една стандартна страница текст на формат А4 включва 30 реда при 60-62 знака на ред). Препоръчваният обем по структурни раздели гравитира около: за увода – от три до пет страници, първа глава – около 20-30 % от обема, втора глава – около 30 % от обема, трета глава – 30-40 % от обема, заключение – две до три страници.

Страниците трябва да имат единна номерация в избрано от автора място на нейното поставяне и по желание и възможност постоянно заглавие.

Специално внимание се обръща на външния вид на титулната (заглавната) страница на магистърската теза.

В технически план изложението се прецизира по отношение на стегнатостта и динамичността на текста, структурирането и логиката на поднасяне на идеите.

Цитирането на специализирана литература и основни нормативни документи е важна страна в съдържателното и техническото оформяне на магистърските проекти. Начините на цитиране на публикации на други автори, на нормативни документи и други са утвърдени от практиката и са наложени като правила за ползване на литературни източници. Общоприети и утвърдени са два основни подхода: буквално показване на заимстван чужд текст, схема, таблица или други; свободно преразказване на идеи по чужд текст, схема, таблица или други. И при двата подхода е задължително добросъвестно и точно да се посочат литературните източници, от които са направени съответните заемки. В противен случай при рецензирането и защитата на магистърския проект дипломантът бива обвинен в плагиатство.

При буквално цитиране на чужд текст, схема, таблица или други последните се ограждат в кавички и се обозначават с индекс (най-често цифра). На същата страница, под черта се посочва библиографска справка, като се посочва авторът, заглавието на неговата публикация, мястото на издаване, издателството, годината и страницата (страниците) на разполагане на заемката в чуждата публикация. Цифровата поредност при индексирание може да се прави по отделни страници, по глави (раздели) или общо за цялата работа.

При свободно излагане на чужди мисли или преразказване на идеи от чужд текст, схема, графика и други текстът не се отграничава, а само се индексира след името на автора, знака за изброяване (двоеточие, тире и други) или в края на преразказания текст. Библиографската справка и индексирането са както при буквалното цитиране.

Имената на авторите и заглавията на публикациите се цитират на езика на оригинала.

Има известно разнообразие в техническите изисквания при изписване на имената на авторите и заглавията на публикациите. По-долу чрез примери се показва най- разпространената форма:

- *при един автор:*

¹ Котлър, Ф. Управление на маркетинга. Т. I. (прев. от англ.). С. Графема, 1996, с. 386, 387.

- *при двама или трима автори:*

¹ Банчев, П., Т. Кръстевич. Основи на маркетинга. Свищов, Академично издателство "Ценов". 1999, с. 255

- *при повече от трима автори:*

¹ Котлер, Ф. и др. Основи маркетинга, (пер. с англ.). М., Вилъямс, 1999, с. 15.

- *при специализирано издание:*

¹ Кръстевич. Т. Ценови решения. (Библиотека "Стопански свят"). Свищов, Академично издателство "Ценов", 1998, с. 56.

- *при цитиране на статия от списание или доклад от сборник:*

¹ Янков, Н. Процесът на маркетингизация в България: стратегия и насочване - Юбилеен алманах на Стопанска академия "Д. А. Ценов" – Свищов. Т. IV. Свищов, Академично издателство "Ценов". 1996, с. 101.

или

¹ Банчев, П., В. Димитрова. Следпродажбеният маркетинг на пазара на потребителските услуги. – Народно стопански архив. 2001, № 4, с. 24. Възможни са и други начини на цитиране:

- *Изброяване на библиографския справочник в края на магистърския проект* чрез номериране на източниците и след цитирания или преразказания текст в скоби се посочва номерът на използвания източник и страницата на разполагане на заемката – например (7-25) или (7, с.25);

- *При неколкратно цитиране на един и същи източник (източници) всяко следващо цитиране може да се съкращава например:*

¹ Котлър, Ф., цит. съч., с. 25

- *При последващо цитиране на един и същи източник съкращеният текст е:*

¹ Пак там, с. 25.

Ползваната литература, приложена в края на текста се подрежда по азбучен ред на фамилиите на авторите както бе показано при цитирането. Утвърди се практиката първо да се изброят източниците, изписвани на кирилица и след това с подреждане по английската азбука – изписаните на латиница (английски, немски и други езици). Препоръчително е цитираните нормативни документи, ведомствени и други справочници да се посочат отделно.

Разнообразието от прилагания емпиричен материал предявява специални технически изисквания към табличното, графичното, аналитичното, илюстративното и друго представяне на идеите. Преди да се пристъпи към тези форми, е необходимо да се направи прецизна обработка на използваните данни – тяхната селекция и систематизиране.

Таблици. Те трябва да бъдат правилно и прегледно оформени. Заглавието трябва в най-пълна степен да съответства на съдържанието. То се поставя отгоре над таблицата и се центрира. Ключови думи в заглавието са: изследвано явление, времеви интервал (момент), пространствени граници, използвани измерители. Таблиците се номерират по самостоятелен последователен ред или по ред на номериране на главите и параграфите, например "Таблица 1" или "Таблица 1.1-1". Номерацията на таблиците се разполага отгоре над заглавието в дясната страна. Съдържанието на таблиците трябва добре да систематизира материала в редове и колонки по логика на четене на текст, например "причина-следствие", "фактори-резултати", "елементи-общо" и други. Таблиците се

цитират в текста и се поставят след първото цитиране. При техническа невъзможност за това се прави препратка от типа: "(вж. табл. 2)" или "(вж. табл. 2, с. 25)".

Фигури. Това са форми на интерпретация на фактическия материал, като графики, диаграми, картосхеми и други. Необходими условия за четимост и прегледност на тези илюстративни средства са наличието на наименование (заглавие) и номериране от типа, както при таблиците, например "Фиг.1" или "Фиг. 1-1-1". Нужно е да се посочат мащаб, скала, легенда, обяснение за означенията. Номерацията и заглавието на фигурата се поставят отдолу в един ред и се центрират. Графическото изображение трябва да си съответства с текстовото описание. Цитирането и тук е както при таблиците.

Формули. Желателно е формулите да се набират в еднакъв режим. Формулите се изписват на отделен ред. Ползването на формули също има технически изисквания. Могат да се представят центрирано или подравнени вляво. Всяка формула трябва да има обяснение на символиката на отделни редове, например от рода: "... (формула) . . . , където: . . . (обяснение на символите). ". При необходимост формулите могат да се номерират по показаните начини за таблиците и фигурите, при което може да бъдат цитирани в изследването.

Оригинални документи и нормативни актове. Обикновено това са копия на такива материали, които имат илюстративен характер или са в подкрепа на дадена теза. Задължителните технически изисквания тук са за разбираемост и прегледност, както и посочване на източника за тяхното придобиване. Да се избягва прилагане на документи с конфиденциален характер за анализирания въпрос, защото това крие риск от съдебен процес и не само...

При по-обемисти или от по-общ характер таблични и графични изображения те се представят в самостоятелен раздел на магистърската

теза – приложението. В приложението тези материали се подреждат и номерират самостоятелно по реда на позоваванията на тях в основния текст. Всеки документ от приложението се представя на отделна/и страница/и. Да се избягва пълнеж с приложения, които нямат връзка с обекта и предмета на изследването. Материалите от приложението се странират отделно от странирането на основния текст на магистърския проект (по правило – с римски цифри или латински букви).

Езикът и стилът на магистърския проект трябва да са ясни, точни и стегнати. Тези качества трябва да се съчетават с висока степен на грамотност. Не бива да се допускат в изложението, приложенията и илюстративните материали правописни грешки, граматични и стилови неточности, неправилно и неподходящо употребени термини. Езикът на изразяване на автора на магистърската теза говори както за неговата обща култура, така и за неговата научна компетентност и професионална готовност.

Втора глава: Практически аспекти на разработването на дипломна работа и магистърска теза

Начален етап – тема и общи положения

Избор на тема за дипломна работа/магистърска теза

Не, че е изненада, но след проведената от нас анкета “Мотивацията да изберете определена тема за дипломната си работа бе?” резултатът е следния:

Огромното преимущество на преподавателите да определят темите на дипломните работи, често обвързвайки ги с работното място на дипломанта, понякога води до трудни или неизпълними задания, както и до такива изискващи злоупотреба със служебна информация.

Не е рядкост и заданието на дипломната работа да съвпада с нуждите на съответния професор или доцент, а не със знанията, уменията и интересите на дипломанта, както би трябвало да бъде. Описаната ситуация

подкрепена от анкетата е особено валидна за Техническия университет, както и в голяма степен за Университета за национално и световно стопанство.

В тази връзка ще ви разкажа един виц, стар, брадат, но хубав:

Стоял един заек пред една пещера и си дялkal нещо на един камък. Минала лисицата и го попитала:

- Какво правиш?

- Пиша дипломна работа “Как зайците могат да ядат лисици”.

Лисицата се ядосала много и го заплашила, че ще го изяде. Вкарала го в пещерата, но след малко излязъл само заека и продължил да си дялка.

Не след дълго минал койота и се зачудил, какво прави дългоухия. Заека пак отговорил, че пише дипломна работа “Как зайците могат да ядат койоти”. След като койота се ядосал и му казал, че ще го изяде за наказание, заекът го поканил в пещерата да се разберат. Но отново излязъл само заекът.

След още половин час наминал и вълкът.

- Сега ще те изям, но ми кажи какво дялкаш на този камък?!

- Пиша дипломна работа “Как зайците могат да ядат вълци” - отговорил заека.

- Сега ще видиш, ти! - ядосал се вълка.

Отново влезли в пещерата и отново заекът излязъл сам след това. В същото време, вътре в пещерата един лъв си чопли кокалчета от зъбите с клечка, а заекът тихо прошепнал:

- Не е важно, какво пишеш, а кой ти е научният ръководител.

Необходима информация преди началото на разработката

Преди да пристъпите към работа по вашата тема е необходимо да уточните следните моменти:

➤ Най-важна е точната тема, включително подзаглавия, времеви ограничения и други подобни, както и одобрено задание /за техническите университети/. Възможно е да може да се избира от списък с теми или преподавателят да е дал на дипломанта свобода на избор, последното понякога е по-лошо от тежка тема без източници.

➤ Трябва да сте наясно със сроковете и да сте сигурни в тях. Важен е срокът на предаване на дипломната работа, не на защитата.

Обикновено между предаването и защитата има две седмици за рецензиране на дипломната работа.

➤ В идеалния случай вие имате одобрен план от научния ръководител и препоръчителна литература съгласувана с преподавателя. В случай, че нямате, това е първата стъпка от вашата работа, необходимо е разработения от вас план да се съгласува с научния ви ръководител.

➤ Всеки университет има свои собствени специфични изисквания за обем, шрифт, разредка, отстояния, цитиране, номериране и какво ли още не. Възможно е да са достъпни на сайта на учебното заведение, да са залепени на таблото на съответната катедра или да са издадени в брошура или книга от издателството на съответния университет.

➤ В редица случаи се използва специфична литература или друга информация, предоставена от научния ръководител.

Разработване на план на дипломната работа.

Следващият важен момент е определянето на структурата на дипломната работа или изработването на план за бъдещото дипломно изследване. Планът помага да се набележи насоката на бъдещата работа.

Планът е своеобразно „лице” на разработката и в окончателният вариант се представя след титулния лист на дипломата в раздела „Съдържание”. При запознаването с него читателят може да направи извод за насоката, сложността, обема, характера, научната и практическа актуалност на работата, за нейната очаквана резултативност. За това планът трябва детайлно да бъде обмислен, претеглен и логически ясно изложен.

За съставянето на плана е необходимо предварително да бъде проучена литературата по дадената тема, за да могат да се формират представи за главните теоретични и практически въпроси и проблеми в даденото икономическо направление.

Студентът съгласува проекта на плана с научния си ръководител и само след неговото одобрение започва работа върху бакалавърската теза. Трябва да се има предвид, че често съставеният план е предварителен, ориентировъчен, и при понататъшното задълбочено изучаване на теоретичния и практическия материал пред студента се откриват нови проблеми (или отделни техни аспекти), които ще наложат внасянето на корекции - допълнения или промяна в името на раздели, глави, параграфи, пунктове, промяна в тяхната последователност, обем и др.

Планът на дипломната работа като правило включва:

- въведение (увод);
- от две до четири глави;
- параграфи на главите;
- пунктове и под-пунктове на параграфите (при необходимост);
- заключение;
- приложение (при необходимост);
- библиография (списък на използваната литература),

Проучване на литературата и практиката

При започването на този етап от работата е необходимо преди всичко да се определи арсеналът от литературни и официално-документални източници, отнасящи се към темата на дипломното изследване.

Точно на този етап се проявяват уменията и навиците на студента да търси, намира, подбира и систематизира от огромното море съвременна научна информация необходимите източници и съдържащите се в тях факти, събития, данни, оценки, мнения. Основната задача на дипломанта е да подбере представително количество обективно съществуваща и реално достъпна научна, справочна и нормативна информация. Особено внимание трябва да се отдели на спорните въпроси, по които в литературата се водят

дискусии. Трябва добросъвестно да се изучат позициите на отделни автори, да се обмисли тяхната аргументация, което ще позволи както правилно да се съпоставят различни гледни точки, така и да се изработи собствено отношение.

При работата върху дипломното изследване се препоръчва да се използва следната научна литература:

- монографии (научни книги на специални теми);
- научни статии от списания;
- статии от годишници (сборници) с научни трудове;
- статии от материали от научни конференции;
- рецензии на публикувани монографии и научни статии;
- анотации на монографии в реферативни сборници;
- автореферати на дисертации;
- материали от „кръгли маси” по научнопрактически проблеми.

За търсене на специална общо научна и икономическа литература трябва да се използват ресурсите на Библиотеката на Университета.

Изучаването на литературата като правило е целесъобразно да се започне с общите фундаментални трудове, а по-нататък да се премине към по-частни (конкретни) разработки, статии и т.н.

Литературните източници по въпросите на икономическия анализ са широко илюстрирани с количествени данни, аналитични таблици, графики, изчисления. Внимателното проучване и събиране на тази информация ще позволи на студента напълно да изясни даден въпрос от темата и ще помогне при подбора на емпирични данни за собственото му изследване.

В дипломната работа е необходимо дипломантът на базата на теоретико-методологичната част от разработката да направи емпирична проверка на формулираната теза, да илюстрира методиката си чрез конкретни разчети. По тази причина събирането на фактически материал

представлява един от най-отговорните и трудни етапи. От това как и доколко правилно и пълно е събран фактическия материал, до голяма степен зависи качеството на дипломната работа. Данните могат да бъдат събрани от официални литературни източници, които в съответствие с правилата трябва да бъдат цитирани, или да се представи собствената методика, по която са получени. Събраният и обработен фактически и нормативен материал трябва да бъде нагледно представен под формата на таблици и графики. В процеса на обработката и изучаването на фактическите данни дипломанта трябва да започне да обмисля изводите, произтичащи от резултатите на анализа и да формулира собствени препоръки.

Интернет като източник на информация

Технологично изоставане

За съжаление каквото и да се говори, интернет трудно навлиза в българските университети. Ако не вярвате вижте препоръчаната на три езика литература на хартия:

VII. ЛИТЕРАТУРА

1. Маринов, Г., М. Велев, О. Гераскова, „Икономика на предприемаческата дейност”, С., 2001г.
2. Смит, А., „Богатството на народите. Изследване на неговата природа и причини.”, С., 1983 г.
3. Тодоров, К., „25 казуса за предприемачи и мениджъри от практиката”, НСКСТ, С., 1992 г.
4. Тодоров, К., „Предприемачество и дребен бизнес”, изд. „Мартилен”, С., 1997 г.
5. Тодоров, К., „Предприемачество. Международен мениджмънт.”, изд. „Информинтелект”, С., 1992 г.
6. Пърлев, Н., „Теория и практика на предприемачеството”, С., 1994 г.
7. Димитров, Д., „Собствен бизнес и предприемачество”, изд. „Век 22”, С., 1993 г.
8. Дракър, П., „Новаторство и предприемачество-практики и принципи”, изд. „Христо Ботев”, С., 1992 г.
9. „Рыночное предпринимательство: теоретические основы и практика регулирования”
10. Burns, P., J. Dewhurst, „Small Business and Entrepreneurship”, Macmillan, 1989
11. Gray, E., „The Entrepreneur's Complete Self-Assessment Guide”, Kogan Page, 1987
12. Robert, D., M. Peters, „Entrepreneurship”, IRWIN, 1989

И посочените интернет източници:

IX. INTERNET АДРЕСИ ПО ДИСЦИПЛИНАТА: <http://www.google.bg/>; finance.yahoo.com; dir.bg

Информацията е от задание за Световната финансова криза, което разработвам в момента, т.е. информацията на хартия е само ориентир по въпроса, който е злободневен.

Как да използваме Уикипедия при писане на дипломна работа?

[3]

Заради многобройните скандали, свързани с вандализъм, внасяне на недостоверни данни, непрофесионалния статус на авторите, към Уикипедия се оформи негативна нагласа. Затова не бива да цитирате Уикипедия в свои научни разработки, в изследвания, в дипломни работи и дисертации. Ако го направите, рискувате да ви възприемат за мързеливец или дори за идиот, предупреждават от сайта Gearfire. Но как Уикипедия може да ни е от полза?

➤ **Открийте въвеждаща, фоновая информация**

Кой е участвал в една или друга война, основни данни за живота на известни личности, факти за държави - това са неща, на които можете да обърнете внимание. За тълкованието на фактите, за позиции, изказвания за причините за събития или явления, за дати или за цитати се изисква проверка от друг източник.

➤ **Сайтове**

---

[3] Източник на информацията в тази подточка е сайтът <http://www.gearfire.net/>

По правило, в долната част на статиите в Уикипедия могат да се намерят препратки към други сайтове. Често те водят към по-авторитетни и уважавани източници - списания, вестници. Тези данни могат да са доста полезни.

➤ **Ключови думи**

При изучаване на напълно непозната тема, прочитането на статия в Уикипедия ще ви помогне да сформирате представа за определен базов понятиен апарат. Така търсенето може да продължи вече с търсачката, която ползваме ежедневно.

➤ **Препратки**

Отново в долната част на статията има цитиране на списания и книги, които се откриват в близката библиотека, съдържащи релевалентна информация.

Главното в работата с Уикипедия е да не се приема сляпо за истина това, което е написано там. тази енциклопедия ни помага да фокусираме търсенето, но не ни отнема задължението да продължим диренето сами.

Google, да, но не е достатъчно, дори и само в рамките на интернет

Безусловно в момента основният източник на първоначална информация е Google, той насочва към сайтове, фирми, книги, песни, филми, вестници, институции, адреси, телефони и т.н. Но и към сайтове със съмнителна или невярна информация. Световният гигант превърна търсенето на информация в свой синоним и продължава да се развива /поща, чат, социални елементи, реклама/, но Google се появи от нищото, какво ли се задава сега от там.

Това, което не може Google е, да дава отговори на въпроси, по които още никой не е писал. Не може да се зададе въпрос на човешки език, като например „къде има пица?“ или ако не сте гладен, но ви предстои

написването на дипломна работа на тема „проблемите на Адсенс рекламата в Гугъл”, все още въпросите се задават в стил „София+пица+денонощно” или „Адсенс+Гугъл+реклама+проблеми”, отглас от писането на команди в първите дни на компютрите. Повечето потребители са свикнали, като механично отсяват ненужната информация, но проблемът на Гугъл е, че не дава дефиниция, например невъзможно е да разбереш цената на среброто, без да направиш три търсения и да извършиш три математически операции.

Революционно нова търсачка, която изчислява отговори, а не толкова отправка към уебсайтове бе пусната официално на 19 май 2009 и вече предизвика разгорещени спорове, че това ще е предизвикателство към Google. Това е WolframAlpha.

Там, където Google може да ви даде милиони резултати, демонстрационно търсене в WolframAlpha нерядко може да не изкара нищо, ако в база данните му липсва информация или търсачката не разбира въпроса, но за разлика от Google може да ви каже колко е часът.

Тя има възможност да изчислява разстоянието между два града, населението на дадена страна на определена дата, позицията на космически сателит в даден момент и пр. Може да сравнявате страните по брутен вътрешен продукт, валута или смъртност на населението, или да разберете колко по-здравословен е бананът от хамбургера. Няма да е нужно потребителят да търси чрез линкове, предоставени от търсачката; отговорът идва незабавно, при това в добавка с графики, таблици или 3-D диаграми, ако предполага такива, има и възможност да се изтеглят данните в .pdf формат.

WolframAlpha все още не поддържа български език, но любезно обяснява, че скоро ще поддържа руски ;-).

Създадена от математик, тази търсачка обмисля математически света, разликата с Google е огромна, Google чувства света, WolframAlpha го анализира, независимо дали ще се бори за дял с Google или ще създаде изцяло нова ниша, бъдещето на тази идея е грандиозно.

В тази връзка един мой приятел асистент в ТУ София, ми разказва следния виц свързан с дефинирането на понятията:

Цитат от дипломна работа в технически университет:

“така и така, тази моя дипломна работа, няма кой да я чете, затова нека за улеснение, приемем, че числото π е равно на 4.”

И както обича да допълва, а „веднъж дефинираното се подчинява на дефиницията!“

Процесът „писане“ на дипломна работа [4]

Към написване на дипломната работа следва да се пристъпи след детайлното запознаване с темата, изучаването на литературата,

---

[4] тази точка се базира изцяло на личен опит, но не е изчерпателна по обясними причини

разработването на модел за изследване и събрана и обработена информация.

Писането на дипломната работа има творчески характер. Недопустимо е дословното преписване на текст от книги, списания и т.н. Творческата самостоятелност на студента се проявява в умението да се откриват различни гледни точки, да се ориентира в спорните мнения, в способността да се намерят собствени аргументи в отстояваната позиция, да се анализират данните от практиката и да се използват резултатите от анализа за формулирането на изводи и предложения.

Ето как аз бих написал една дипломна работа на ниво бакалавър. Първо, избистрям темата откъм значение на термини, обхват, автори. Второ, пиша план.

- Въведение;
- Първа глава (теория);
- Втора глава (практика);
- Заключение.

И го конкретизирам в движение. След това (трето) събирам материали по няколко канала:

- Лична библиотека и файлове;
- Интернет;
- Обществени библиотеки;
- Други (приятели, частни библиотеки, фондове на фирми и организации и т. н.)

В този момент се получава доста обемна и аморфна маса от данни и аз:

- отсявам повторенията;
- отделям теоретични от практически данни.

И сега (четвърто) изчитам и привеждам данните в единен формат **.doc**. Това става чрез набиране и сканиране.

Следва (пето) оформяне на текста по плана. И тук има няколко прости правила:

- Теоретичната част се оформя по структурата на един, повтарям винаги по един класически учебник, и поне два по-неизвестни. Следва една трудоемка част от работата, в която се преразказва всеки ред и изречение, търсят се сродни думи, съкращават се пасажки, дописват се свързващи страници, Изпъстрянето с бележки под линия става сравнително лесно, ако човек потърси в библиотеките и интернет статии, свързани с темата, ката за целта може да се използва и библиографията на основните източници. Например, ако пишем за мотивация на персонала ще разгледаме основните теории, ще анализираме връзките между тях и ще свържем теорията с практиката като разгледаме мотивацията в съответния сектор от икономиката.

- Практическата част започва с общо представяне на бизнеса, фирмата или проблема, аз наричам тази част бекграунд, което е понятие и от копирайтинга и представлява обща, въвеждаща информация. Следва представяне на същностните практически въпроси – как фирмата управлява персонала си, как го мотивира и стимулира, следват изводи и препоръки към съответната организация - например да увеличи материалното стимулиране.

Въведението и заключението, оформянето на съдържанието и използваната литература са последната шеста стъпка.

Приложенията са от особена важност, те могат да бъдат както тясно свързани с темата, така и допълващи или застъпващи противоположна теза данни и/или публикации, към настоящата разработка например съм прикрепил като приложение една статия, даваща накратко информация относно стандарта при писането на научна статия, което придава яснота на въпроси застъпени, но не изцяло развити в моята разработка.

В заключение на тази точка ще ви разкажа още два вища:

- Честито! Чух, че си защитил докторска теза. Каква беше темата?
- “Относно екстензията на захарозо-амилозния гел”
- Ей, много е завъртяно. Можеш ли да ми го обясниш по-простичко?
- Абе с две думи: Как се разтяга локум?

###

Излизайки в пенсия, стар професор се прощава със студентите си:

- Млади хора, трябва да ви призная, че половината от това, което ви преподавах, са празни неща, в които самият аз не съм вярвал никога! За съжаление, забравил съм коя половина...

Илюстриране на дипломната работа

Отделяйки твърде голямо внимание на текста, твърде често се изпуска една идеална възможност да се направи бързо добро впечатление, без това да коства твърде много усилия, става дума за оформлението на една разработка с графики, таблици, снимки, фигури, схеми, чертежи, факсимилета от документи и други подобни.

Нека уточня, че тук нямам предвид задължителните такива в дипломни и курсови работи с емпирични изследвания /примерно SPSS/, разработки по фотография, технически науки, архитектура и т.н., напротив виждам разработки предполагащи само текст.

Вземете едно списание, какво забелязвате първо – големите заглавия и най-ярките илюстрации, сега си вземете дипломната/курсната си работа в ръце – какво виждате – декари текст, нищо не лови окото, няма цвят.

Развитието на технологиите, интерактивността постепенно си пробиват път и в печатните медии, а оттам и към академичното представяне на информацията.

Давам няколко примера за подходящо илюстриране – антична история – Херодот, Ахил, Омир, философия – Аристотел, Сократ, Платон, урбанизация – стар и модерен план на града, елемент на ретроспекция, който е приятен дори да не е пряко свързан с текста, население – таблица

от НСИ, икономика – инфографика от в-к Капитал, таблица от сайт на държавната администрация, Гърция – Акропола, Рим – Колизея, история – Клио, факсимиле от документ от епохата или близка епоха, държава и/или династия – герб, карта, знаме, снимка, монета, орден и т.н., археология – снимки, находки, факсимилета, фирма – факсимиле от сайт, търговска марка, снимка на фабрика, машини и т.н.

Ето пример за такова изображение:

В заключение искам да спомена и т.н. абстрактни изображения, такива могат да бъдат намерени в интернет и техен източник са банките за картини/платени и безплатни/, такива са например стодоларова банкнота, стотинка, бик, мечка /за борса/, златни кюлчета, монети, марки, гора, планети, галактика, книги, дипломиране, библиотека, както и много други, които показват общата идея за коментирания въпрос, с тези изображения е лесно да се прекали, те са в изобилие и с високо качество, изглеждат винаги на място, но издават несериозност, може да се приеме за правило, че в една голяма разработка може да има не-повече от четири такива изображения, а в една малка до две.

Ето пример за подобно, красиво и въздействащо изображение:

Резюме, защита, отговори на въпроси

Представянето на дипломната работа, както и на всяко научно изследване има тясна връзка с оценката на неговото качество. Основната цел на защитата е авторът да изложи в синтезиран и убедителен вид основните резултати от своето изследване. За постигане на тази цел е необходимо при подготовка на защитата да се обърне внимание на следното:

Защитата трябва да бъде стегната и проблемно ориентирана. В желанието си да демонстрират добра подготовка дипломантите се стремят по време на защитата да преповторят голяма част от написаното в дипломната работа. Нерядко се стига до „изчитане” на части от него. Подобен подход не е печеливш. Прекалено дългите изложения крият в себе си риск, както от „разводняване” на изложението така и от загуба на интерес от страна на комисията. Целта на защитата, както говори и самото ѝ наименование, е да даде възможност на авторът да очертае основните

постижения в своята разработка и да аргументира резултатите и изводите от нея.

Защитата трябва да има следните основни акценти:

- Основен проблем на изследването;
- Изследователска теза и основни хипотези;
- Структура на дипломната работа с кратко описание на основните акценти;

- Описание на изследователския инструментариум – начин на набиране на информацията, използвани методи и инструменти, фактори, които са повлияли върху технологията на набиране и обработка на информацията;

- Основни резултати, доказателства за валидността на изследователската теза и свързаните с нея хипотези;

- Основни проблеми при осъществяване на изследването и моменти, които биха могли да се развият допълнително. От полза за дипломантите ще бъде ако сами открият в презентацията, евентуални пропуски и недостатъци, които са породени от обективни причини, но не бива да се стига до оправдаване и т. н. Затова започнете по следната логика:

“Тезата, която ще се опитам да защита пред вас, е че .....

За реализирането на тази цел си поставих следните (амбициозни) задачи: първо, ...

Основните изводи, до които стигнах, са следните:

На първо място, постарях се да си изясня в теоретичен аспект същността на ..... На базата на проучената от мен научна литература (споменете 2-3 автори или книги) стигнах до извода и приех работната дефиниция за ..... че ..... е .....

Доказах че.....

Констатирах че .....

Установих.....

Защитавам идеята че .....

Убеден съм че .....

Критично анализирах дейността на фирма.....

Доказах, че положителните страни и недостатъци, изразено в синтетичен вид, са:.....

Препоръките, които съм направил, са.....”

След това някой от комисията чете рецензията. не отговаряйте никога предварително на бележките и въпросите в нея!!!

Отговори на забележките и въпросите в рецензията (5-6-7 минути в зависимост от ситуацията).

Всеки рецензент е длъжен да намери слаби страни на вашата работа, това е нормалното и задължителното. Нали никой от нас не е Филип Котлър, а и той има трески за дялкане. Така че приемерте критиките спокойно. Но ако има груби забележки, защитавайте се!

“Не споделям напълно мнението на рецензента че ..... не е вярно. Напротив, прочитайки в ..... се убедих, че тази теза е защитима” (не казвайте “рецензентът не е прав”).

Намерете защитими аргументи.

По въпросите:

“Благодаря на рецензента ..... за интересните (и конкретни) въпроси. По тях съм мислил и аз.

По някои няма категоричен отговор, но моето лично мнение е че.....

Накратко, на първия въпрос бих защитил идеята че.....”

Използването на презентационна техника е част от необходимите за дипломиране с дипломна работа способности. Умението за подготвяне на мултимедийни презентации и използването на презентационна техника е част от добрата защита. В зависимост от възможностите, които предоставя

залата за защита дипломантите могат да използват, както класически технически средства (шрайбпроектор), табла и т. н., така и по-модерни (проектор). При подготовката на слайдове трябва да се има предвид следното:

- Да се избягва представянето на обемен текст с помощта на слайд. Целта на слайда е да подчертае основното, да изведе акцент, а не да се визуализира част от текста; ако е нужен текст, нека да е кратък.

- Слайдове могат да се използват с успех за представяне на синтезирана информация – графика, таблица, основни изводи, изследователска цел, хипотеза.

- Слайдовете не бива да са много на брой, защото това накъсва презентацията.

- От естетическа гледна точка е препоръчително информацията върху слайда да бъде добре оформена, като формата и размера на шрифта на всички слайдове да бъде еднакъв.

Когато съществува техническа възможност за предпочитане е при защитата да се използват цели мултимедийни презентации. Обикновено за целта се използват стандартни софтуерни продукти. Всеки от тях дава отлични възможности за разработване на тематични презентации, поради наличието на голям брой готови шаблони. Използването на мултимедийни презентации е нож с две остриета. От една страна, те позволяват на студентите да подчертаят своята индивидуалност и компетентност. Ако обаче вниманието при подготовка на защитата се съсредоточи изцяло върху демонстриране на презентационни умения съществува риск на аудиторията да убегне качеството на дипломната работа, което ще се отрази на общото впечатление и на оценката, която комисията ще даде на дипломанта. По отношение на изискванията към мултимедийните презентации те са същите, както и при подготовката на индивидуални слайдове. Единственото по-различно е, че поради по-големите

възможности за визуализация при използване на проектор, въпросът за дизайна на презентацията е от особено голямо значение.

В заключение на тази точка, има няколко неща, изключително важни при дипломната защита:

- Имате твърде кратко време за изложение (от порядъка на 10, максимум 15 минути), за да може да изложите всичко, което сте направили. Затова се назначава и рецензент, който се предполага, че в дълбочина е прегледал материала. Затова на самата защита демонстрацията плюс евентуално няколко табла (обикновено 3-4) са напълно достатъчни комисията да придобие представа за същината на дипломната работа. Размера на таблата е обикновено поне А2 за добра видимост.

- Желателно е таблата да са цветни - луд на шаренко се радва ;-)

- На дипломната защита понякога няма възможност за демонстрации (няма проектор или РС), така че таблата са много важни за изложението.

- Винаги един рецензент има забележки. Те всъщност показват, че рецензента се е запознал с дипломната работа и обикновено имат само формален характер (като например наличие на означения на английски, препратки към литературата и др.). След като рецензента прочете рецензията се съгласяват със забележките, като само по някоя от тях може да направите кратък коментар.

- Следват въпросите на комисията. Те по принцип са насочени към нещата, които Вие сте правили /практическата част/. На всички тези въпроси може да отговорите, ако добре познавате дипломната си работа и нейните основни източници. В повечето случаи няма въпроси, свързани дълбочинно със същността на темата, тъй като само с повърхностен преглед в момента на защитата комисията не може да придобие представа за написаното в него. Обикновено въпросите отнемат около 10 минути.

- Имате достатъчно време да се запознаете с дипломната си работа - от момента на предаване до защита има поне няколко дни. Като прегледате внимателно материала доста от нещата ще ви се изяснят.

- Що се отнася до подготовката Ви преди дипломната защита, надали има нещо, което да ви накара да сте сигурни, че сте напълно готови, както преди всеки изпит.

- Особено важно при защитата е спазването на протокола: Уважаема комисия, колеги, благодаря ви за вниманието и т. н.

- Търсенето на квалифицирана помощ на всеки етап е препоръчително.

Заклучение

От опит съм се убедил, че заключението е най-трудната част, почти винаги авторът се е изчерпал, всичко значимо е вече казано, останала е само възможността да се направи обобщение на изложените факти и направените изводи.

Дипломната работа/магистърската теза/ е финалният щрих на едно образование, което е дълъг и скъп процес, желателно е и дори задължително е, когато е възможно темата да е от значение за дипломанта, да му е близка и позната и да го развива като знания и възможности, в доста автобиографии днес ще срещнете упомената и темата на дипломната работа. Особено при техническите специалности тя играе ролята на специализация и доказателство за добра теоретична и защо не практическа подготовка.

Тук искам да споделя и един малко известен факт – макар да съм написал няколко хиляди дипломни работи, по ирония на съдбата никога не съм писал дипломна работа за себе си, защото завърших магистратура с три държавни изпита. В тази връзка често съм се питал какво ли е да напишеш текст, който да представя теб и твоите знания в края на един дълъг период на обучение? Мисля, че с тази електронна книга запълних тази празнота в своите познания. И признавам, че не е лесно.

Подозирам, че на много хора ще им се стори странна моята последователно поддържана позиция, че най-добрият вариант е самостоятелното написване на собствената дипломна работа, да привидно има разминаване, но животът е шарен и иска своето, не винаги най-доброто е осъществимо, не всеки има желанието и възможността да свърши тази работа сам, тогава на линия съм аз с моя екип, да свършим това, което клиентът не може или не желае да направи, също както мнозина възхваляват качествата на домашно приготвената храна, често седнали в ресторант за втори път в деня.

Използвана литература:

Разбира се, това малко помагало, не може да обхване в цялост писането като умствена дейност, ако се интересувате по-задълбочено от този въпрос ви препоръчвам следната литература, която самият аз съм използвал в настоящата електронна книга:

“Как се пише дипломна работа” на Умберто Еко е класиката в жанра, детайлно и непосредствено, големият есеист и писател, описва какво е да се пише дипломна работа в Италия, мисля, че книгата може да бъде съотнесена както към Ботуша през средата на XX век, така и към България в края му и началото на XXI век. Откъс от книгата можете да намерите тук <http://liternet.bg/>

На теория това трябва да е книга за това как да се правят доклади, презентации, как да се пишат писма и т.н., но е и кратко и съдържателно

помагало как да се структурира смислено и точно една информация, която често е от разнороден произход и с множество автори в един четивен текст - например дипломна работа, казус, реферат, есе и т.н.

“Управление на проекти” е малка книжка за това как да се ръководи една работа, ограничена със срок и с точно определена и измерима цел, това е доста полезно умение, когато се създава текст, бил той дипломна работа или друга разработка.

Ако се интересувате от писането на художествена литература, горните заглавия няма да са ви от особена полза, но „Писането” на Стивън Кинг е просто уникална книга, която има да ви каже много по въпроса, има я и в [Читанка.Инфо](#).

Приложение

Стандарт за научна статия

Всяка изследователска статия [1] се състои от няколко части. Съществуват формати на научни известия, които се различават от този модел, но това са редки и частни случаи. И така:

Abstract

Тук се пише накратко (около 200-250 думи) какво съдържа статията - какво и защо се изследва, как е изследвано, какво са резултатите и какво означават те. Само резюмето заедно със заглавието и авторите се показва в „научните търсачки“.

Introduction (Background)

Въведението съдържа базовата информация на изследването - какъв е проблемът, защо искаме да го изследваме, какво се знае досега по въпроса, как ще го изследваме и защо точно така, какви са работните хипотези...

Важен детайл на научната статия е, че всяко твърдение е подкрепено с reference (на български литература, ала звучи ужасно и затова масово се казва „референция“). Референциите могат да съдържат научни статии, книги, монографии, web-адреси и т.н. Не съм виждал сериозна научна статия, където референциите да не са предимно научни статии. Важното е друго - кажете ли нещо, трябва да посочите научно изследване, което го доказва/потвърждава. Така става много трудно да се лъже и спекулира. Осведомени източници, пожелали да останат анонимни не се приемат. „Соченият за протеин“ също е неприемливо. Нормално една научна статия от 6-10 страници има около 50 референции, които най-често се намират след текста.

Materials and Methods (Experimental)

Този раздел съдържа съдържа техническата информация за експеримента. Например как и какво сме синтезирали, какви методи за анализ сме използвали, какви статистически тестове сме приложили и т.н. Информацията е лаконична, но по правило напълно достатъчна, за да може всеки да повтори изцяло вашия експеримент. Ако ползвате чужди или стари методи, ги реферирате.

Results

Името казва всичко. Всички получени данни, спектри, снимки и т.н. са тук. В масовия случай и тази част от статията е доста техническа и лаконична.

Discussion

Тук се търси „истината“. Тук е и най-интересното - в интерпретацията на резултатите. Какво засягат, какво значат, за какво могат да послужат? Ако

искате да спекулирате, пак тук му е мястото. Уви, отново всичко трябва да е с референции и затова много-много спекулации „не минават”. И все пак, вдъхновението обикновено намира място в този раздел.

Conclusions

Изводите сбито и накратко. Без никакви спекулации и разсъждения. Без никаква нова информация и затова без референции.

Acknowledgments

Благодарности към хората, които са ви помогнали за изследването с някаква конкретна дейност. Например са ви снели спектри или са ви редактирали ръкописа. Тук се посочва и кой е финансирал изследването, ако има такъв. В масовия случай има.

References

1. [Научна статия за онагледяване.](#)

Източник на статията:

<http://www.capital.bg/showblog.php?storyid=464130>

Автор: Явор Пекунов